



Izglītības kvalitātes valsts dienests

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020



EIROPAS SAVIENĪBA

Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē



Izglītības un zinātnes ministrija

1. pielikums

Metodoloģiskajām vadlīnijām darbam projektā
„Atbalsts priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas samazināšanai”
(8.3.4.0/16/I/001)

RISKU IZVĒRTĒJUMA VEIDLAPA

Priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas riski ir sadalīti 4 grupās un, lai vieglāk varētu orientēties dažādos riskos, katra grupa ir iekrāsota citā krāsā.

1. AR MĀCĪBU DARBU / IZGLĪTĪBAS IESTĀDES VIDĪ SAISTĪTIE RISKI

2. SOCIĀLĀS VIDES UN VESELĪBAS RISKI

3. EKONOMISKIE RISKI

4. AR ĢIMENI SAISTĪTIE RISKI

Izvērtējot izglītojamā priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas (PMP) riskus, pedagogiem ir jāņem vērā, ka risku izvērtēšanas tabula ir izveidota, sadalot riska grupu faktorus tādos, kurus var vērtēt pēc to izpausmes līmeņiem (0 – konkrētā riska nav, 3 – šāds risks ir vienmēr) un tādos, kur konkrētā riska izpausmi nav iespējams novērtēt ar līmeni, jo tie vai nu ir, vai nav. Pedagogam, izvērtējot riskus, vēlams tos vērtēt ne tikai konkrētas mācību stundas/nodarbības kontekstā, bet visa mācību procesa kontekstā.

Risku izvērtēšanas veidlapa ir sadalīta divās daļās. Pirmajā daļā riski jāvērtē pēc noteiktiem izpausmes līmeņiem, sadalot tos šādi:

- 0 – nav novērots;
- 1 – reti;
- 2 – bieži;
- 3 – vienmēr.

Otrajā veidlapas daļā ir iekļauti riski, kuri vai nu ir, vai nav, tos vērtējot šādi:

- 0 – konkrētā riska nav;
- 1 – šāds risks ir.

Vārds, uzvārds				
Personas kods				
0 – nav novērots; 1 – reti; 2 – bieži; 3 – vienmēr	0	1	2	3
Ar mācību darbu / izglītības iestādes vidi saistītie riski				
Zema mācību motivācija/izvairīšanās motivācija				
Ir mācību parādi				
Attaisnoti mācību kavējumi				
Neattaisnoti mācību kavējumi				
Grūtības mācību satura apguvē				
Iekavēta mācību satura apguve iepriekšējā izglītības posmā				
Zemi mācību sasniegumi (nepietiekami vērtējumi)				
Uzvedības problēmas				
Konflikti ar klases biedriem/skolas biedriem				
Konflikti ar pedagogiem				
Pret izglītojamo vērsta vardarbība/mobings/izstumšana				
Verbāla vai fiziska agresija (pret cilvēkiem vai priekšmetiem)				
Nepilda uzdoto				
Problemātiska izglītības iestādes un ģimenes sadarbība				
Valodas barjera				
Liela slodze (mācību darbs/interesu izglītība/profesionālā ievirze/hobiji u.c.)				

0 – konkrētā riska nav; 1 – šāds risks ir	0	1
Otrgadniecība		
Slims vecāks vai cits tuvinieks		
Ir speciālās vajadzības (iedzimti vai iegūti funkcionālie traucējumi)		
Invaliditāte		
Grūtniecība/ir mazs bērns		
Izglītojamais ir laulībā/attiecībās		
Izglītojamam ir atkarības problēmas		
Izglītības iestādes maiņa (vairāk kā vienu reizi)		
Strādā		
Apgrūtināta nokļūšana izglītības iestādē		
Vecāki neatbalsta izglītojamo mācību procesā		
Nepietiekami finansiālie resursi pamatvajadzību nodrošināšanai		
Ģimene nevar nodrošināt individuālos mācību līdzekļus, ko nepieciešams iegādāties papildus tam, ko nodrošina pašvaldība		
Mājās nav pieeja internetam		
Nepieciešamība veikt mājās pienākumus, kas traucē mācībām		
Vecāki strādā citā valstī / pilsētā. Atrodas ilgstošā prombūtnē		
Pieskata brāli / māsu vai citus ģimenes locekļus		
Vecākiem ir atkarības problēmas		
Ģimenē ir konfliktējošas attiecības		
Vecāki izrāda pārāk lielu interesi par bērna mācībām		
Izglītojamais ievietots ārpusģimenes aprūpes iestādē		
Izglītojamais ir veicis likumpārkāpumu (nav uzskaitē)		
Izglītojamam ir kredītsaistības (ātrie kredīti)		

Risku izvērtējuma veidlapas izmantošanas principi

Vērtējot PMP risku „zema mācību motivācija”, ieteicams vērtējumu “3” likt tikai tādos gadījumos, ja šīs motivācijas problēmas ir vērojamas visās nodarbībās. Tādos gadījumos, kad motivācijas problēma pildīt uzdoto un iesaistīties mācībās tomēr ir vērojama atsevišķos mācību priekšmetos, ieteicams to vērtēt ar “2”, bet ja problēmas ir vērojamas tikai atsevišķās mācību nodarbībās, tad liek vērtējumu “1”. Ja izglītojamajam ir konstatēta zema mācību motivācija vai izvairīšanās motivācija, tad pedagogiem ir jādomā par paņēmieniem sasniegumu motivācijas veicināšanai un izvairīšanās motivācijas mazināšanai. Ieteicams izmantot pozitīvās komunikācijas veidus, lai sekmētu izglītojamo pašefektivitātes izjūtas attīstību.

Vērtējot PMP risku „ir mācību parādi”, maksimālo vērtējumu “3” ieteicams likt tikai gadījumos, kad šie mācību parādi ir visos mācību priekšmetos. Ja šie mācību parādi ir lielākajā daļā mācību priekšmetu, tad to vērtē ar “2”, bet, ja parādi ir atsevišķos mācību priekšmetos, tad liek vērtējumu “1”.

Ja izglītojamajam konstatē PMP risku „ir mācību parādi”, tad intervences pasākumi plānojami, lai sniegtu izglītojamajam atbalstu mācību parādu novēršanā, piedāvājot papildu mācību konsultācijas, pagarinot laiku, kurā iespējams nokārtot parādus utt.

Vērtējot PMP risku „attaisnoti mācību kavējumi”, maksimālo punktu skaitu liek, ja izglītojamam ir vairāk nekā 20 mācību nodarbību kavējumi. Ja kavēto mācību nodarbību skaits ir 10–20, tad liek vērtējumu “2”, bet ja kavējumu skaits ir zem 10, tad liek vērtējumu “1”.

Ja izglītojamajam konstatē PMP risku „attaisnoti mācību kavējumi”, tad galvenais uzdevums ir izvērtēt, kas tie ir par attaisnotiem iemesliem, kāpēc nodarbības tiek kavētas, un tad plānot intervences pasākumus vai nu, piedāvājot atbalstu mācībās, vai arī sadarbojoties ar sociālo dienestu, lai sniegtu atbalstu šo kavējumu mazināšanā.

Svarīgi ir apzināties, ka neatkarīgi uz kavējuma iemesliem, izglītojamais nepiedalās mācību procesā un tas var radīt risku sekmīgai izglītības ieguvei. Jāņem vērā, ka nereti attaisnojoši kavējumu iemesli pēc būtības nemaz nav uzskatāmi par attaisnojošiem. Tādos gadījumos vajadzētu domāt arī par motivācijas sekmēšanu mācību procesā, lai mazinātu vēlmi meklēt iemeslus, kas palīdzētu izvairīties no mācību procesa.

Vērtējot PMP risku „neattaisnoti mācību kavējumi”, vērtējumu “3” liek, ja izglītojamais neattaisnoti kavējis vairāk nekā 20 mācību stundas (nodarbības), vērtējumu “2” liek, ja izglītojamais neattaisnoti kavējis 10 – 20 mācību stundas, savukārt vērtējumu “1” liek, ja izglītojamais neattaisnoti kavējis mazāk nekā 10 mācību stundas.

Ja izglītojamajam konstatē PMP risku „neattaisnoti mācību kavējumi”, tad intervences pasākumus plāno, gan paredzot izmantot pedagoģiskas metodes motivācijas sekmēšanai, gan sadarbojoties ar pašvaldības izglītības pārvaldes iestādi vai izglītības speciālistu, sociālo dienestu un attīstot sadarbību ar izglītojamā ģimeni.

Vērtējot PMP risku „grūtības mācību satura apguvē”, vērtējums “3” liekams, ja izglītojamam ir konstatētas mācību grūtības vairāk nekā 3 mācību priekšmetos, 2 – ja grūtības ir 2 mācību priekšmetos, bet 1 – ja mācību grūtības ir vienā mācību priekšmetā. Ja izglītojamam konstatē šo PMP risku, tad nepieciešams izvērtēt visu informāciju par izglītojamo, pārrunāt ar citiem pedagogiem viņu viedokli par mācību grūtību rašanās cēloņiem un vienoties par atbalsta pasākumiem, lai šīs grūtības pārvarētu. Atsevišķos gadījumos var būt nepieciešama diagnostika, lai noteiktu, vai izglītojamam nav mācīšanās traucējumu. Gadījumā, ja tiek konstatēti mācīšanās traucējumi, visi pedagogi tiek informēti par specifiskajām izglītojamā vajadzībām un izstrādā individuālo plānu, kuru regulāri izvērtē.

PMP risks „iekavēta mācību satura apguve iepriekšējā izglītības posmā” ir atzīmējams tādos gadījumos, ja pedagogi kā iemeslu tam saredz nepietiekami apgūtas zināšanas iepriekšējos izglītības posmos. Vērtējumu “3” liek, ja vismaz trīs vai vairāk mācību priekšmetos izglītojamam ir grūtības apgūt nepieciešamo mācību saturu, vērtējumu “2” liek, ja grūtības ir 2 mācību priekšmetos un vērtējumu “1” – ja grūtības ir vienā mācību priekšmetā. Atkarībā no vērtējuma (1, 2 vai 3) izglītojamajam ir jānodrošina preventīvie, atbalsta vai intervences pasākumi un papildu pedagoģiskais atbalsts iztrūkstošo zināšanu apgūšanai.

PMP risku „zemi mācību sasniegumi (nepietiekami vērtējumi)” atzīmē, ja izglītojamam ir nepietiekami mācību sasniegumu vērtējumi, un “3” liek, ja šie vērtējumi ir nepietiekami vismaz 3 vai vairāk mācību priekšmetos, vērtējumu “2” liek, ja 2 mācību priekšmetos un vērtējumu “1” – vienā mācību priekšmetā.

Riska faktoram “zemi mācību sasniegumi (nepietiekami vērtējumi)” var būt līdzīga izcelsme, kā tas ir diviem iepriekšējiem (*grūtības mācību satura apguvē* un *iekavēta mācību satura apguve iepriekšējā izglītības posmā*), tomēr pedagogiem šis risks (risku izvērtēšanas tabulā) ir jāvērtē atsevišķi, jo iepriekšējie riski var būt

novērojami mācību procesā, bet mācību sasniegumu vērtējumi ir pietiekami. Konstatējot risku “*zemi mācību sasniegumi (nepietiekami vērtējumi)*”, izglītojamajam ir nodrošināms atbalsts mācību procesā, un tas ir līdzīgs, kā ieteikts pie diviem iepriekšējiem PMP risku aprakstiem.

Risku „uzvedības problēmas” atzīmē, ja izglītojamais regulāri pārkāpj skolā izstrādātos uzvedības noteikumus un šie pārkāpumi ir tādi, kurus nevar atrisināt pedagogs mācību nodarbību laikā. Ja uzvedības pārkāpumi ir tādi, kurus pedagogs var atrisināt mācību stundas/nodarbības laikā, neapdraud drošību, vai tiem ir gadījuma raksturs, tad tie nav atzīmējami šajā risku izvērtēšanas tabulā. Vērtējumu “3” liek, ja uzvedības pārkāpumi ir vērojami vismaz 3 vai vairāk mācību priekšmetu nodarbību laikā (vērojami pie 3 vai vairāk pedagogiem), vērtējumu “2” liek, ja šādas uzvedības izpausmes ir vērojamas 2 mācību priekšmetu nodarbību laikā, bet vērtējumu “1” – 1 mācību priekšmeta nodarbības laikā. Saskaroties ar šāda veida PMP risku, nepieciešams izvērtēt gan skolā izstrādātos uzvedības noteikumus, jo iespējams, ka tie ir neskaidri, gan pedagoga izmantotās disciplīnas nodrošināšanas metodes, jo iespējams, ka tās ir jāmaina, lai mazinātu uzvedības pārkāpumu skaitu. Jāizvērtē arī izglītojamā mācību sasniegumi, jo iespējams, ka ar uzvedības problēmām tiek maskētas mācīšanās grūtības, un jāizvērtē izglītojamā sociālā situācija, jo, iespējams, ka nepieņemamu uzvedības izpausmju cēlonis ir sociāls (nepietiekams uzturs, nepietiekams miegs, konfliktējošas attiecības mājās utt.). Atbalsta pasākumu nodrošināšanā jāņem vērā uzvedības problēmu izvērtēšanas rezultāti, jo atbalsta pasākumiem jābūt mērķētiem uz cēloņu novēršanu vai mazināšanu. Pie šā riska izpausmes būtiskākais ir skaidras un secīgas pozitīvās disciplinēšanas metodes.

PMP risku „konflikti ar klases biedriem/skolas biedriem” atzīmē, ja izglītojamam ir konflikti ar citiem izglītojamiem. Vērtējumu “3” liek, ja pēdējā mēneša laikā ir bijuši 3 vai vairāk konflikti, vērtējumu “2” liek, ja ir informācija par 2 konfliktiem, bet vērtējumu 1 – par 1 konfliktu. Lai mazinātu konfliktus un nodrošinātu nepieciešamo atbalstu, nepieciešams izvērtēt, vai konfliktu cēlonis ir izglītojamā personiskās īpašības, vai tas ir saistīts ar citu izglītojamo mobingu, vai saistīts ar izglītojamā speciālajām vajadzībām (paaugstināta agresivitāte), vai ar izglītojamā sociālo vidi. Atbalsta pasākumos iekļauj tādas, kas ir mērķēti konkrēto cēloņu mazināšanai un/vai novēršanai.

PMP risku „konflikti ar pedagogiem” atzīmē, ja izglītojamais izturas necienīgi vai agresīvi pret pedagogu. Vērtējumu “3” liek, ja izglītojamais vairāk nekā 1 reizi ir vardarbīgi/agresīvi/necienīgi konfliktējis ar pedagogu/pedagogiem.

Vērtējumu “2” liek, ja izglītojamais ir vardarbīgi / agresīvi / necienīgi konfliktējis ar pedagogu/pedagogiem vismaz 1 reizi. Savukārt vērtējumu “1” liek, ja izglītojamais ir konfliktējis ar pedagogu/pedagogiem, bet šajos konfliktos nav bijušas vērojamas vardarbīgas, agresīvas vai necienīgas uzvedības pazīmes. Plānojot atbalsta sniegšanu šādam izglītojamajam, svarīgi ir izprast konfliktu cēloņus. Tie var būt jau pie iepriekšējā PMP riska minētie – izglītojamā personiskās īpašības vai citu izglītojamo mobings, tas var būt saistīts ar izglītojamā speciālajām vajadzībām (paaugstināta agresivitāte) vai izglītojamā sociālo vidi, tomēr tas var būt arī saistīts ar grūtībām mācību satura apgūvē, kad izglītojamais savu spriedzi vērš pret pedagogu. Tas var būt arī pedagoga neatbilstošas izturēšanās pret izglītojamo dēļ. Plānojot atbalsta pasākumus šī riska mazināšanā, svarīgi ir izstrādāt un piemērot konkrētus uzvedības noteikumus, ievērot konsekvenci seku piemērošanā, vienlaikus konsultējot izglītojamo par konfliktu risināšanas paņēmieniem.

PMP risku „pret viņu vērsta vardarbība/mobings/izstumšana” atzīmē, ja pedagogs konstatē vardarbības vai mobinga pazīmes attiecībā pret kādu no izglītojamajiem. Lai to varētu novērtēt, svarīgi ir būt informētam par vardarbības un mobinga pazīmēm, kas var liecināt par problēmas esamību. Vērtējumu “3” liek, ja pret izglītojamo vērsta mobings ir samērā ilgstošs vai ir notikusi vardarbība. Vardarbība ir likumpārkāpums,¹ un tāpēc to ir nepieciešams vērtēt ar augstāko punktu skaitu jau pie pirmās epizodes. Vērtējumu “2” liek, ja mobings ir pamanīts samērā nesen, bet vērtējumu “1” liek, ja ir pamanāmas pirmās mobinga pazīmes. **Nekādā gadījumā nedrīkst izmantot vardarbību/mobingu attaisnojošus izteicienus,** piemēram, “viņš taču pats pret sevi izaicina” u.tml. Jāatceras, ka pedagoga uzdevums ir novērst jebkādus pāridarījumus un vardarbībai NAV attaisnojuma. Saskaņoties ar šādām problēmām, ir jārīkojas nekavējoties, jāpārtrauc tādas darbības un jāizstrādā metodes, lai arī nākotnē šādas problēmas novērstu. Aktivitātēs var iekļaut psihologa konsultācijas, audzinātāja darbu ar klasi/grupu, lai sekmētu sociāli emocionālās kompetences attīstību un sekmētu izglītojamo empātijas attīstību utt.

PMP risku „ir verbāli vai fiziski agresīvs (pret cilvēkiem vai priekšmetiem)” atzīmē gadījumos, kad tiek novērota izglītojamā agresīva uzvedība, vērtējumu “3” liekot, ja agresivitāte ir novērota 3 vai vairāk reizes pret dažādiem cilvēkiem vai dažādās situācijās. Vērtējumu “2” liek, ja agresivitāte ir novērota 2 reizes, bet vērtējumu “1” – ja agresivitātes izpausme ir bijusi novērota 1 reizi.

¹ Bērnu tiesību aizsardzības likums. Pieņemts 19.06.1998.

Agresivitātei var būt dažādi cēloņi – veselības stāvoklis, sociālās vides radīta ilgstoša spriedze u.c. Svarīgi ir atcerēties, ka agresivitātes izpausmes nav akceptējamas, un ar šo problēmu ir “jāstrādā”. Gadījumos, kad vērtējums ir “1” un nav vērojami citi PMP riski, iespējams, ka nav nepieciešami specifiski atbalsta pasākumi, bet pietiek ar sarunu ar pedagogu vai psihologu, tomēr iespējams arī, ka vienreizēja agresivitātes izpausme ir signāls, ka izglītojamam ir problēmas un viņam ir nepieciešams atbalsts, kuru sniedzot problēmu attīstības sākumposmā, ir iespējas preventīvi novērst tālāku problēmas attīstību. Ja vērtējums ir “2”, vai “3”, tad nepieciešams izziņāt agresivitātes cēloņus un nodrošināt atbalsta pasākumus, lai novērstu agresivitātes izpausmes nākotnē. Tādos gadījumos vēlams piesaistīt sociālo pedagogu un / vai psihologu, lai sniegtu kvalitatīvu konsultāciju un izstrādātu turpmākās rīcības plānu.

PMP risku „nepilda uzdoto” atzīmē, ja izglītojamam ir problēmas ar uzdoto darbu pildīšanu, vērtējumu “3” liekot, ja šīs problēmas ir aktuālas vismaz 3 vai vairāk mācību priekšmetos. Vērtējumus “2” liek, ja netiek pildīts uzdotais 2 mācību priekšmetos un vērtējumu “1” – ja 1 mācību priekšmetā un šai problēmai nav gadījuma raksturs. Domājot par atbalsta pasākumiem, sākotnēji vēlams izvērtēt šīs problēmas cēloni, lai atbalsta pasākumi būtu mērķēti uz tā novēršanu.

PMP risku „problemātiska izglītības iestādes un ģimenes sadarbība” atzīmē, ja izglītojamam mācību procesā ir radušās problēmas, un ir nepieciešams ģimenes atbalsts, lai šīs problēmas risinātu, bet vecāki izvairās no sadarbības ar izglītības iestādi. Vērtējumu “3” liek, ja vecāki vairākkārt ir aicināti uz sadarbību ar izglītības iestādi (mutiski, rakstiski), bet šī sadarbība neveidojas, vērtējumu “2” liek, ja vecāki ignorē izglītības iestādes aicinājumu sadarboties, bet vērtējumu “1” – ja vecāki formāli par sava bērna gaitām izglītības iestādē interesējas, bet nemeklē risinājumus, kā varētu atbalstīt savu bērnu problēmu risināšanā, kas radušās mācību procesā. Tomēr šo kritēriju ieteicams vērtēt ļoti uzmanīgi, jo vecāki var būt arī atbalstoši, bet viņiem vienkārši nav iespējams ierasties uz sarunu izglītības iestādē. Iemesli tam var būt dažādi – gan maiņu darbs, gan darbs citā pilsētā vai valstī, gan citas problēmas ģimenē, gan vecāku sociālekonomiskais stāvoklis, kas rada šķēršļus nokļūšanai izglītības iestādē. Ieteicams, vērtējot šo riska faktoru, ņemt vērā visus iespējamus apsvērumus, lai neradītu jaunas saskarsmes barjeras sadarbībā ar izglītojamā ģimeni. Gadījumā, ja vērtējums tomēr ir “3” un izglītojamam ir problēmas, kas var novest pie priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas, tad intervences pasākumos ir iekļaujama arī sadarbība ar citām ārpuskolas institūcijām, lai panāktu vecāku iesaisti.

PMP risku „valodas barjera” atzīmē, ja izglītojamā valodas izpratnes līmenis ietekmē izglītības ieguves procesu. Vērtējumus “3” liek, ja valodas barjera ir tādā līmenī, kas traucē apgūt vismaz 3 vai vairāk mācību priekšmetus, vērtējumu “2” liek, ja valodas barjera ietekmē 2 mācību priekšmetu apguvi un vērtējumu “1” – ja 1 mācību priekšmeta apguvi. Kā atbalsta pasākums šajā situācijā jāplāno papildu valodas apguves nodarbības.

PMP risku „liela slodze (mācību darbs/interesu izglītība/profesionālā ievirze/hobiji u.c.)” atzīmē, ja izglītojamam ir problēmas mācību satura apguvē un to cēlonis varētu būt pārslodze no iesaistes dažādās aktivitātēs, kā, piemēram, interešu izglītība, hobiji vai pienākumi, kas saistās ar izglītojamā ģimeni. Vērtējumu “3” liek, ja izglītojamam ir nepietiekami mācību sasniegumu vērtējumi 3 vai vairāk mācību priekšmetos un nepietiekamo mācību sasniegumu vērtējumu iemesls ir pārslodze, vērtējumu “2” liek, ja nepietiekami mācību sasniegumu vērtējumi ir 2 mācību priekšmetos, bet vērtējumu “1” – ja nepietiekami vērtējumi ir 1 mācību priekšmetā. Domājot par atbalsta pasākumiem šādam izglītojamam, ir jāuzzina viņa personiskais viedoklis par problēmsituāciju, tomēr nevajadzētu obligāti pieprasīt, lai visas ārpuskolas aktivitātes tiktu pārtrauktas un notiktu pievēršanās tikai mācību darbam. Tas var radīt tikai pretestību un nevēlēšanos sadarboties. Sākotnēji jāpiedāvā palīdzēt ar laika plānošanu un mērķu strukturēšanu.

Riski, kas vērtējami tikai kā “IR” vai “NAV”.

Nākamā risku grupa ir tādi riski, kurus nevar vērtēt izmantojot dažādus līmeņus. Tie ir vērtējami tikai atzīmējot ar “1” – tos PMP riskus, kas izglītojamam ir, vai liekot vērtējumu “0”, ja izglītojamajam šāda riska nav.

Ja izglītojamajam ir konstatēts **PMP risks „otrgadniecība”**, tad viņš ir iekļaujams padziļinātas izvērtēšanas grupā, lai saprastu kāds un cik lielā apmērā ir nepieciešams atbalsts. Ja otrgadniecības cēlonis ir bijusi sociāla vai cita veida problēma, kas ir atrisināta, tad atbalsta pasākumi nav nepieciešami, bet ja otrgadniecības cēloņi nav atrisināti vai tie ir bijuši saistīti ar problēmām mācību satura apguvē, tad nepieciešams nodrošināt atbalsta pasākumus vai nu organizējot intervences pasākumus, kas ir mērķēti uz sociālo, ekonomisko vai ģimenes apstākļu radīto PMP cēloņu mazināšanu, vai arī nodrošinot individuālu atbalstu mācību procesā. Skatīt ieteikumus, kas aprakstīti pie PMP riska faktoriem par mācīšanās grūtībām vai mācīšanās traucējumiem.

Ja tiek konstatēts **PMP risks „slims vecāks, vai cits tuvinieks”**, tad, pirmkārt, ir jāizvērtē, vai izglītojamais šajā situācijā ir iesaistīts tikai emocionāli, vai arī viņam

ir jāiesaistās tuvinieka kopšanā un pieskatīšanā. Ja tas ir emocionāli, tad vairāk nepieciešams psiholoģisks atbalsts un pedagoģiska iejūtība, ja ir iesaistīts arī slimā tuvinieka kopšanā, tad jāapzina ģimenei pieejamie resursi, kas varētu atvieglot šo kopšanas procesu, un jāpalīdz ar laika plānošanu, paralēli nodrošinot, ka izglītojamais var saņemt psiholoģisko atbalstu un pedagoģi būtu iejūtīgi.

PMP riskus „ir speciālās vajadzības (iedzimti vai iegūti funkcionālie traucējumi)” un „invaliditāte” atzīmē tikai tad, ja izglītības iestādei ir informācija par to. Gadījumos, ja informācijas nav, bet ir aizdomas par šādām problēmām, tad risku izvērtēšanas tabulā to neatzīmē. Plānojot atbalsta pasākumus izglītojamajiem, kuriem varētu būt speciālās vajadzības,² tiek paredzēta sadarbība ar vecākiem, lai rosinātu veikt speciālo vajadzību diagnostiku, pamatojoties uz kuru, varēs tikt izstrādāts individuāls atbalsta plāns. Ja izglītības iestādei ir informācija par speciālām vajadzībām un invaliditāti, un tas ietekmē mācību satura apguvi, tad jāizvērtē kāds pedagoģiskais atbalsts būtu nepieciešams, jāizstrādā individuāls atbalsta plāns un tas jārealizē, nepieciešamības gadījumā nodrošinot speciālas izglītības programmas apguvi.

Ja ir konstatējams **PMP risks „grūtniecība/ir mazs bērns/-i**, tad nepieciešams apzināt individuālo situāciju. Gadījumā ja izglītojamajai ir grūtniecība, tad nepieciešams sniegt individuālu pedagoģisku atbalstu, lai mācības varētu tikt turpinātas un pārrunāt, kāds atbalsts varētu būt nepieciešams pēc bērna piedzimšanas, lai izglītības procesu varētu turpināt. Gadījumos, kad izglītojamā ģimenē ir mazs bērns/-i un tas apgrūtina izglītības ieguves procesu, nepieciešams noskaidrot – vai ir iespējams piesaistīt resursus (ģimenes locekļus), vai ir iespējams saņemt bērnu uzraudzības pakalpojumus (Ja vecāki vai persona, kuras aprūpē bērns nodots, nevar nodrošināt, ka bērns līdz septiņu gadu vecumam viņu prombūtnes laikā atrodas uzticamas personas klātbūtnē, viņiem ir pienākums nodrošināt bērna uzraudzību pie bērnu uzraudzības pakalpojumu sniedzēja bērna dzīvesvietā vai citā bērna uzraudzībai paredzētā vietā, vai pie bērnu uzraudzības pakalpojumu sniedzēja, kas īsteno pirmsskolas izglītības programmu vai bērnu interešu izglītības programmu),³ sociālo palīdzību, vai arī ir iespējams izstrādāt individuālo mācību plānu, lai mācību process varētu tikt savienots ar bērnu audzināšanu.

Ja ir konstatējams PMP risks ”izglītojamais ir laulībā/attiecībās”, un tas traucē izglītības ieguves procesu, tad galvenokārt ir nepieciešams būt pedagoģiski

² Izglītības likums. 01.06.1999.

³ Bērnu tiesību aizsardzības likums. Pieņemts 19.06.1998.

motivējošiem, lai nodrošinātu, ka izglītības process netiek pamests attiecību dēļ. Savukārt, ja ir informācija, ka attiecības ne tikai ietekmē mācību procesu, bet arī ir degradējošas izglītojamā personībai, tad jācenšas nodibināt uzticības pilnas attiecības, lai varētu piedāvāt psiholoģisko konsultēšanu vai citus pakalpojumus, lai izglītojamais varētu turpināt mācīties.

Ja tiek konstatēts **PMP risks „izglītojamajam ir atkarības problēmas”**, tad rīcība ir atkarīga no izglītojamā vecuma. Ja atkarības problēmas ir nepilngadīgajam, tad jāuzsāk intensīvāka sadarbība ar nepilngadīgā ģimeni, lai nodrošinātu bērna aizsardzību no kaitīgo vielu ietekmes un, nepieciešamības gadījumā, jāuzsāk ārstēšana (Bērnam, kuram radušies psihiski vai uzvedības traucējumi alkoholisko dzērienu lietošanas dēļ, nodrošināma obligāta ārstēšana un sociālā rehabilitācija Ministru kabineta noteiktajā kārtībā. Valsts budžetā tam atvēlami līdzekļi. Gadījumā, kad bērns vai viņa vecāki nepiekrīt obligātajai ārstēšanai, to veic, ja saņemta bērna dzīvesvietas bāriņtiesas piekrišana).⁴ Savukārt, ja izglītojamais ir pilngadīgs, tad viņam nodrošināma sociālā palīdzība, lai mudinātu viņu iesaistīties atkarību mazinošās programmās.

Konstatējot **PMP risku „izglītības iestādes maiņa (vairāk kā vienu reizi)”**, nepieciešams izvērtēt, kādi ir izglītības iestādes maiņas iemesli. Tie var būt gan saistīti ar vecāku darbu, kad mainot darba vietu un pārceļoties dzīvot citur, tiek mainīta arī izglītības iestāde, gan var būt situācija, kad izglītojamam ir bijušas mācīšanās problēmas iepriekšējā izglītības iestādē, bet vecāki nav vēlējušies iesaistīties šīs problēmas risināšanā, un kā “vieglāko ceļu” izvēlējušies izglītības iestādes maiņu. Tomēr, neatkarīgi no izglītības iestādes maiņas iemesliem, šis ir rādītājs, kas var liecināt gan par nopietnām sociālām problēmām, gan arī par ieilgušām mācīšanās problēmām. Tāpēc, plānojot atbalsta pasākumus, nepieciešams rūpīgi analizēt riska cēloņus un iespējamus risinājumus.

Ja tiek konstatēts **PMP risks, ka izglītojamais „strādā”**, tad svarīgi ir analizēt, kā šīs darba attiecības ietekmē iespēju mācīties un, vai konkrētajā izglītības iestādē organizētais mācību process ir savienojams ar strādāšanu. Iespējams, ka nepieciešams piedāvāt iespēju izvēlēties citas izglītības procesa organizācijas formas, piemēram, izvēloties tālmācības programmas. Tomēr svarīgi atcerēties, ka, mācoties cita veida programmās, no izglītojamā tiek sagaidīts, ka viņam būs augsti attīstīta pašorganizēšanās prasme. Tas nozīmē, ka nepieciešams rūpīgi sekot, lai šāds

⁴ Bērnu tiesību aizsardzības likums. Pieņemts 19.06.1998.

izglītojamais priekšlaicīgi nepārtrauktu mācības, jo nespēj plānot savu laiku, lai apvienotu darbu ar mācībām.

Ja tiek konstatēts, ka izglītojamais ir pakļauts **PMP riskam „apgrūtināta nokļūšana izglītības iestādē”**, nodrošināmi intervences pasākumi, kas sevī ietver transporta pakalpojumu nodrošināšanu nokļūšanai no dzīvesvietas uz izglītības iestādi vai mācību prakses vietu un atpakaļ.

Konstatējot **PMP risku „vecāki neatbalsta izglītojamo mācību procesā”**, nepieciešams meklēt dažādas sadarbības iespējas, informēt vecākus par viņu pienākumiem, kā arī nepieciešamības gadījumā iesaistīt citus pašvaldības atbalsta speciālistus, kā, piemēram, sociālos darbiniekus, bērnu tiesību aizsardzības speciālistus, izglītības speciālistus, bāriņtiesu darbiniekus.

Konstatējot **PMP risku „nepietiekami finansiālie resursi pamatvajadzību nodrošināšanai” un „ģimene nevar nodrošināt individuālos mācību līdzekļus, ko nepieciešams iegādāties”**, nepieciešams sadarboties ar sociālo dienestu, lai sniegtu atbalstu nepieciešamo pamatvajadzību nodrošināšanai un / vai mācību līdzekļu iegādei, ja izglītojamais ir vispārizglītojošās skolas izglītojamais, bet ja izglītojamais ir profesionālās izglītības iestādes izglītojamais no maznodrošinātas ģimenes, tad mācību līdzekļus var iegādāties projekta ietvaros, nodrošinot izglītības pakalpojuma pieejamību.

Ja, novērtējot PMP riskus, tiek konstatēts, ka ir **risks „mājās nav pieeja internetam”**, nav nepieciešami specifiski atbalsta pasākumi. Vēlams informēt pedagogus par šo apstākli un lūgt neuzdot darbus, kuros ir nepieciešams izmantot interneta resursus vai arī apzināt interneta pieejamības vietas pašvaldībā vai izglītības iestādē un informēt par to izglītojamo.

Gadījumā, ja tiek konstatēts, ka ir **risks „nepieciešamība veikt pienākumus mājās, kas traucē mācībām” vai „pieskata brāļi / māsu vai citus ģimenes locekļus”**, nepieciešams iegūt papildu informāciju, kas tie ir par pienākumiem. Iespējams, ka izglītojamam ir problēmas ar laika plānošanu. Tādā gadījumā jāpalīdz apgūt šo prasmi. Gadījumos, ja izglītojamam ir jāiesaistās ģimenes saimniecībā, ģimenes biznesā, jāpieskata kāds no ģimenes locekļiem vai jāiesaistās citos darbos, kas traucē mācībām, ir nepieciešams uzsākt sadarbību ar izglītojamā ģimeni, lai situāciju pārrunātu un vienotos par pienākumu pārstrukturēšanu, kas nodrošinātu iespēju pilnvērtīgi iesaistīties mācību procesā. Nepieciešamības gadījumā jāpiesaista sociālā dienesta darbinieki.

Ja tiek konstatēts **PMP risks „vecāki strādā citā valstī / pilsētā vai atrodas ilgstošā prombūtnē”**, tad vispirms ir jānoskaidro vai izglītojamam ir iecelts aizbildnis. Ja tāds ir, tad jāizzina situācija aizbildņa un aizbilstamā attiecībās. Atkarībā no iegūtās informācijas, jāplāno atbalsta pasākumi. Tie var būt psihologa konsultācijas, pedagoģiskais atbalsts, iesaistīšanās interešu izglītības aktivitātēs utt. Gadījumos, ja izglītojamais ir pilngadīgs, iespējams, ka ir nepieciešams psiholoģisks vai sociāls atbalsts. Ja tiek konstatēts, ka vecāki ir ilgstošā prombūtnē un nepilngadīgam izglītojam nav personas, kas ir par viņu atbildīga, tad par situāciju jāinformē atbilstošā bāriņtiesa, lai uzsāktu aizbildņa iecelšanas procesu.

Konstatējot **PMP riskus „vecākiem ir atkarības problēmas” un „ģimenē ir konfliktējošas attiecības”**, izglītojamam var būt nepieciešams psiholoģisks un / vai sociālā dienesta atbalsts, kā arī pedagoģiskā motivēšana, lai nodrošinātu veiksmīgu mācību procesu un sekmētu izglītojamo pašefektivitātes izjūtas attīstību.

Gadījumā, ja ir aktuāls **PMP risks „vecāki izrāda pārāk lielu interesi par bērna mācībām”**, bērnam var būt izveidojusies negatīva attieksme pret izglītības iestādi, var attīstīties iemācītās bezpalīdzības izjūta, kas var traucēt mācību procesā. Šādā gadījumā galvenais uzsvars liekams uz sadarbību ar izglītojamā ģimeni, lai ievirzītu to konstruktīvas sadarbības gultnē.

Konstatējot **PMP risku „izglītojamais ievietots ārpusģimenes aprūpes iestādē”**, jāņem vērā, ka tādā gadījumā ģimenē ir noticis kaut kas emocionāli traumatisks, piemēram, kāds nelaimes gadījums, smaga slimība vai vecāki ir bijuši vardarbīgi vai nolaidīgi pret saviem bērniem. Pirmkārt, šiem izglītojamiem ir nepieciešams psiholoģiskais atbalsts un pedagoģiskā iejūtība. Īpašos gadījumos arī individuālie atbalsta pasākumi.

Ja tiek konstatēts **risks „izglītojamais ir veicis likumpārkāpumu”**, tad saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma⁵ 58. pantu:

(1) Likumpārkāpumu profilakses darbu ar bērniem veic pašvaldība sadarbībā ar bērnu vecākiem, izglītības iestādēm, Valsts policiju, Valsts probācijas dienestu, ja bērns ir probācijas klients, sabiedriskajām organizācijām un citām iestādēm.

(2) Pašvaldība profilakses lietu iekārto un uzvedības sociālās korekcijas programmu izstrādā katram bērnam, kurš:

1) izdarījis noziedzīgu nodarījumu un pirmstiesas izmeklēšanas laikā nav apcietināts;

⁵ Bērnu tiesību aizsardzības likums, 22.07.1998.

2) atzīts par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, bet sods nav saistīts ar brīvības atņemšanu;

3) atbrīvots no kriminālatbildības;

4) atbrīvots no ieslodzījuma vai soda izciešanas vietas;

5) izdarījis Krimināllikumā paredzētās prettiesiskās darbības pirms 14 gadu vecuma sasniegšanas;

6) vairāk nekā divas reizes izdarījis Administratīvo pārkāpumu kodeksā paredzētās prettiesiskās darbības;

7) ubago, klaiņo vai veic citas darbības, kas var novest pie prettiesiskas rīcības.

(3) Valsts policija var ņemt profilaktiskajā uzskaitē bērnus, kuri norādīti šā panta otrās daļas 1.–6.punktā, kā arī citus bērnus, kuriem pašvaldībā iekārtota profilakses lieta, ja izstrādātā uzvedības sociālās korekcijas programma paredz policijas līdzdalību konkrētajā lietā.

Tādā gadījumā visi dienesti sadarbojas, lai nodrošinātu atbalsta un / vai intervences pasākumus PMP risku novēršanai.

No 11 gadu vecuma izglītojamajam var tikt piemēroti audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi,⁶ bet no 14 gadu vecuma uz viņu attiecas Krimināllikuma vai Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa normas. Tomēr neatkarīgi no soda, kas paredzēts par likumpārkāpumu, ir nepieciešams nodrošināt atbalstu, lai palīdzētu turpināt izglītības ieguvu. Kā galvenie atbalsta pasākumi ir minami pedagoģiskais atbalsts, psiholoģiskā konsultēšana un, ja PMP riski kombinējas, tad arī sociālais atbalsts.

Konstatējot **PMP risku „izglītojamā kredītsaistības (ātrie kredīti)”**, jāņem vērā, ka tas var ietekmēt gan izglītojamā emocionālo stāvokli, gan arī vēlmi un gatavību iesaistīties mācību procesā. Pirmkārt, būtu nodrošināma psiholoģiskā konsultēšana un pedagoģiskā iejūtība.

Būtiski arī atcerēties, ka PMP riska faktoru izvērtēšana veicama pedagogiem savstarpēji sadarbojoties, bet galveno vadību vajadzētu uzņemties pedagogam, kuram ir visciešākā saikne ar izglītojamo – klases / grupas audzinātājam, sociālajam pedagogam vai citam pedagogam sadarbībā ar pārējiem kolēģiem.

Aizpildot PMP riska faktoru izvērtējuma tabulu, ir jāanalizē kādi riska faktori ir aktuāli.

⁶ Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem. Pieņemts 31.10.2002.

Ja vairāk punktu ir pie sadaļas „Ar mācību darbu / izglītības iestādes vidi saistītie riski”, tad intervences pasākumi ir plānojami tādi, kas galvenokārt sniedz atbalstu mācību procesā, bet, paredzot nodrošināt atbalstu arī citu PMP risku mazināšanai. Ja, izvērtējot PMP riskus, vairāk punkti ir iegūti par citu riska grupu, tad intervences pasākumi plānojami, lai mazinātu konkrēto risku ietekmi. Svarīgi ir atcerēties, ka, vairāki PMP riski, kopā veido nevis risku summu, bet gan risku kumulatīvo procentu (risku ietekme pieaug ģeometriskā progresijā).